

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)

den 16 mars 2023*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäligen avtalsvillkor i konsumentavtal – Artiklarna 6 och 7 – Följderna av att ett villkor förklaras oskäligt – Avtal om hypotekslån indexerat i utländsk valuta – Avtalet ska fortbestå utan de oskäligen villkoren – Konsumentens vilja att avtalet ska ogiltigförklaras – Tillämpning av direktivet efter det att avtalet har ogiltigförklarats – Den nationella domstolens befogenheter och skyldigheter”

I mål C-6/22,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie I Wydział Cywilny (Regiondomstolen i Warszawa – Wola, första tvistemålsavdelningen, med säte i Warszawa, Polen) genom beslut av den 19 maj 2021, som inkom till domstolen den 4 januari 2022, i målet

M.B.,

U.B.,

M.B.

mot:

X SA,

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen),

sammansatt av avdelningsordföranden P.G. Xuereb samt domarna T. von Danwitz och I. Ziemele (referent),

generaladvokat: G. Pitruzzella,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

* Rättegångsspråk: polska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- M.B., U.B. och M.B., genom J. Tomaszewska, radca prawny,
- för X SA, genom Ł. Hejmej, M. Przygodzka och A. Szcześniak, adwokaci,
- Polens regering, genom B. Majczyna och S. Żyrek, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom M. Brauhoff och N. Ruiz García, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 6.1 och artikel 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan, å ena sidan, M.B., U.B. och M.B. och, å andra sidan, X SA, angående konsekvenserna av att ett avtal om hypotekslån som ingåtts mellan parterna har ogiltigförklarats.

Tillämpliga bestämmelser

- 3 I artikel 6.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:
”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäligen villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäligen villkoren.”
- 4 I artikel 7.1 i direktiv 93/13 stadgas följande:
”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäligen villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 5 Den 4 juni 2007 ingick M.B., U.B. och M.B., som konsumenter, ett avtal med den rättsliga föregångaren till X, som är en bank. Avtalet rörde ett hypotekslån som skulle löpa under 360 månader för beloppet 339 881,92 polska zloty (PLN). Beloppet var indexerat i en utländsk valuta, nämligen schweiziska franc (CHF).

- 6 Enligt avtalsvillkoren skulle månadsbetalningarna och det utestående lånebeloppet beräknas i schweiziska franc och betalas i polska zloty, enligt den säljkurs CHF-PLN som gällde vid varje betalningstillfälle.
- 7 Vid den hänskjutande domstolen har låntagarna gjort gällande att avtalsvillkoren rörande denna indexeringsmekanism var oskäligen, eftersom det inte angavs några specifika regler om indexeringen i avtalet och banken således kunde fastställa växelkursen vid månadsbetalningarna efter eget skön.
- 8 M.B., U.B. och M.B. yrkade att avtalsvillkoren skulle undanröjas, och gjorde gällande att månadsbetalningarna skulle beräknas i polska zloty med ränta enligt LIBOR. De har i detta avseende preciserat att de godtar den hänskjutande domstolens ogiltigförklaring av avtalet.
- 9 Den hänskjutande domstolen anser för det första att de villkor som avser den aktuella indexeringsmekanismen ska ogiltigförklaras på grund av att de är oskäligen. Eftersom det aktuella låneavtalet inte kan bestå utan dessa villkor, ankommer det på den nationella domstolen att bifalla konsumenternas yrkande om ogiltigförklaring av låneavtalet.
- 10 För det första är det ofrånkomligt att avtalet ogiltigförklaras, trots de skadliga verkningar som detta medför för konsumenterna.
- 11 Den hänskjutande domstolen har påpekat att enligt domen av den 7 november 2019, Kanyeba m.fl. (C-349/18–C-351/18, EU:C:2019:936), bestäms verkan av att ett avtal är ogiltigt enbart av nationell rätt. I förevarande fall är det de allmänna avtalsrättsliga bestämmelserna som är tillämpliga. Den hänskjutande domstolen har emellertid understrukit att övervägandena avseende konsumentskydd och önskan att avskräcka näringsidkare från att använda oskäligen avtalsvillkor, vilka är specifika för direktiv 93/13, inte har fått något genomslag i de tillämpliga nationella bestämmelserna, i vilka det föreskrivs att avtalsparterna ska bära lika stora förluster till följd av att avtalet ogiltigförklaras. Sökandena i målet vid den nationella domstolen förlorar således det skydd som de åtnjuter enligt detta direktiv.
- 12 Den hänskjutande domstolen har för det andra erinrat om att EU-domstolen i domen av den 29 april 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341), slog fast att en ogiltigförklaring av ett avtal på grund av förekomsten av oskäligen avtalsvillkor inte är beroende av att konsumenten uttryckligen begär detta, utan omfattas av den nationella domstolens objektiva tillämpning av de kriterier som fastställts i nationell rätt. Den hänskjutande domstolen vill därför få klarhet i huruvida det ankommer på densamma att själv fastställa vilka följder som en ogiltigförklaring av avtalet får för konsumentens situation, eller om den i detta avseende ska begränsa sig till de uppgifter som sökandena i det nationella målet har anfört, såsom föreskrivs i polsk rätt.
- 13 För det tredje anser den hänskjutande domstolen att den tvist som anhängiggjorts vid den kännetecknas av att det inte finns några relevanta dispositiva bestämmelser i nationell rätt, vilket nödvändigtvis skulle leda till att avtalet ogiltigförklarades och medföra negativa verkningar för konsumenten. Den hänskjutande domstolen anser således att ett av syftena med direktiv 93/13 inte kan uppnås, oavsett hur den avgöra målet. Antingen avhjälpes den luckor i avtalet som följer av att oskäligen villkor är ogiltigen, till nackdel för syftet att säkerställa en avskräckande verkan gentemot näringsidkaren, eller så förklarar den avtalet ogiltigt i dess helhet och utsätter konsumenten för negativa konsekvenser i detta avseende.

14 Mot denna bakgrund beslutade le Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie I Wydział Cywilny (Regiondomstolen i Warszawa – Wola, första tvistemålsavdelningen, med säte i Warszawa, Polen) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

- ”1) Är det mot bakgrund av syftet med [direktiv 93/13], som är att skydda konsumenterna mot oskäligen villkor i avtal med näringsidkare, legitimt att göra en sådan tolkning som innebär att när ett avtal förklaras ogiltigt av en domstol som tillämpar bestämmelserna i direktivet, upphör tillämpningen av direktivet, och därmed skyddet för konsumenten, så att reglerna om återgång av prestationer för konsumenten och näringsidkaren måste sökas i den nationella obligationsrätt som är tillämplig på avvecklingen av det ogiltiga avtalet?
- 2) Om en domstol anser att ett villkor är oskäligt och att avtalet inte kan fortsätta att gälla efter det att villkoret har upphävts – i avsaknad av en överenskommelse mellan parterna om att fylla den uppkomna luckan med villkor som är förenliga med deras vilja och i avsaknad av dispositiva bestämmelser [som är direkt tillämpliga på avtalet i avsaknad av en överenskommelse mellan parterna] – ska nämnda domstol, mot bakgrund av artiklarna 6 och 7 i [direktiv 93/13], förklara avtalet ogiltigt enbart på grundval av konsumentens vilja då denne har begärt att domstolen ska förklara avtalet ogiltigt, eller ska domstolen på eget initiativ, utöver parternas yrkanden, pröva konsumentens ekonomiska situation för att avgöra om ett ogiltigförklarande av avtalet skulle få särskilt negativa konsekvenser för konsumenten?
- 3) Är det möjligt att tolka artikel 6 i [direktiv 93/13] på så sätt att den nationella domstolen – om den kommer fram till att det skulle vara till särskild nackdel för konsumenten att ogiltigförklara avtalet och parterna, trots påtryckning, inte kan komma överens om hur avtalet ska fullgöras – i konsumentens objektiva intresse kan fylla den uppkomna luckan i avtalet efter det att de oskäligen klausulerna har ’avlägsnats’ genom bestämmelser i nationell rätt som inte är dispositiva, i den mening som avses i [dom av den 3 oktober 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819)], det vill säga som är direkt tillämpliga på luckan i avtalet, utan genom specifika bestämmelser i nationell rätt som endast kan ges en motsvarande eller analog tillämpning på avtalet i fråga och som återspeglar en gällande regel i nationell obligationsrätt?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

- 15 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att om ett avtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare ogiltigförklaras på grund av att ett av avtalsvillkoren är oskäligt, så ankommer det på medlemsstaterna att i nationell rätt reglera verkningarna av denna ogiltighet, oberoende av det skydd som direktivet ger konsumenterna.
- 16 Det ska inledningsvis erinras om att enligt domstolens fasta praxis ska vid tolkningen av en unionsbestämmelse inte bara lydelsen beaktas, utan också sammanhanget och de mål som eftersträvas med de föreskrifter som bestämmelsen ingår i (dom av den 2 december 2021, Vodafone Kabel Deutschland, C-484/20, EU:C:2021:975, punkt 19 och där angiven rättspraxis).

- 17 Enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska "[m]edlemsstaterna ... föreskriva att oskäligen villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten".
- 18 Denna bestämmelse innehåller inte i sig några kriterier som reglerar möjligheten för ett avtal att bestå utan de oskäligen avtalsvillkoren, utan överläter till den nationella rättsordningen att fastställa dessa med iakttagande av unionsrätten. Det ankommer således på medlemsstaterna att i sin nationella rätt fastställa närmare bestämmelser för konstaterande av att ett villkor i ett avtal är oskäligt och för de konkreta rättsverkningarna av detta konstaterande. Ett sådant konstaterande ska under alla omständigheter göra det möjligt att återställa konsumentens rättsliga och faktiska situation såsom den skulle varit om det oskäligen villkoret inte hade förelegat (dom av den 29 april 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 84).
- 19 Dessutom beror frågan från och med vilken tidpunkt ogiltigheten av det avtal som är aktuellt i det nationella målet får rättsverkningar, såsom anges i artikel 6.1 i direktiv 93/13, uteslutande på nationell rätt, förutsatt att konsumentskyddet enligt bestämmelserna i direktiv 93/13 säkerställs (dom av den 29 april 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 88).
- 20 Det ska särskilt påpekas att regleringen i nationell rätt av det konsumentskydd som följer av direktiv 93/13 inte kan påverka omfattningen av, och således innehållet i, detta skydd och inte heller äventyra det förbättrade skydd som uppnås genom att anta enhetliga regler om oskäligen avtalsvillkor (dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 och C-308/15, EU:C:2016:980, punkt 65).
- 21 För det andra har domstolen, med hänsyn till det specifika sammanhang i vilket artikel 6.1 i direktiv 93/13, vars bestämmelser syftar till att skydda konsumenter mot användning av oskäligen villkor, ingår, slagit fast att det skydd som ges genom detta direktiv inte kan begränsas till den tid under vilken ett avtal som en näringsidkare har ingått med en konsument ska fullgöras, utan även gäller efter det att avtalet har fullgjorts (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Raiffeisen Bank och BRD Groupe Société Générale (C-698/18 och C-699/18, EU:C:2020:537, punkt 73).
- 22 För det fall att ett avtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare ogiltigförklaras på grund av att ett av avtalsvillkoren är oskäligt ankommer det således på medlemsstaterna att i nationell rätt reglera verkningarna av denna ogiltigförklaring, med iakttagande av det skydd som direktiv 93/13 ger konsumenten, särskilt genom att säkerställa att det är möjligt att återställa konsumentens rättsliga och faktiska situation såsom den skulle ha varit om det oskäligen villkoret inte hade förelegat.
- 23 Denna slutsats understöds, för det tredje, av de mål som eftersträvas med förordning nr 93/13.
- 24 Direktivets främsta och omedelbara syfte är nämligen att skydda konsumenten och återställa jämvikten mellan parterna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 april 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 72).
- 25 I synnerhet ska ett avtalsvillkor som förklarats vara oskäligt anses aldrig ha existerat, vilket innebär att det inte kan ha någon verkan gentemot konsumenten, varför den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i om nämnda villkor inte hade förelegat ska återställas (dom av den 14 mars 2019, Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, punkt 41).

- 26 Vidare eftersträvar direktiv 93/13 även ett andra syfte, som anges i artikel 7 i direktiv 93/13 och som på lång sikt syftar till att hindra näringsidkare från att använda oskäliga villkor. Det enkla förhållandet att oskäliga villkor inte får tillämpas i förhållande till konsumenten har således en avskräckande effekt på näringsidkarnas användning av sådana villkor (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 april 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 68).
- 27 I förevarande fall har den hänskjutande domstolen preciserat att de bestämmelser i nationell rätt som den är skyldig att tillämpa för att fastställa verkningarna av avtalets ogiltighet skulle leda till att den måste likafördela de förluster som uppkommer till följd av denna ogiltighet mellan sökandena i det nationella målet och X.
- 28 En sådan konsekvens skulle emellertid strida mot de syften som det erinras om i punkterna 23–26 i förevarande dom, eftersom en sådan konsekvens skulle försvaga det skydd som direktiv 93/13 ger konsumenterna när ett avtal ogiltigförklarats.
- 29 Till att börja med skulle en tillämpning av bestämmelserna i nationell rätt, enligt de förklaringar som lämnats av den hänskjutande domstolen, nämligen inte göra det möjligt att säkerställa ett återställande av den rättsliga och faktiska situation som konsumenten skulle ha befunnit sig i utan det oskäliga villkoret, vilket skulle strida mot det konsumentskyddssyfte som eftersträvas med direktiv 93/13.
- 30 Vidare skulle, i avsaknad av det skydd som garanteras genom direktiv 93/13, en tillämpning av bestämmelserna i nationell rätt, som föreskriver en likafördelning av förlusterna mellan parterna, bidra till att undanröja den avskräckande effekt gentemot näringsidkarna som annars skulle uppstå genom att sådana oskäliga villkor helt enkelt inte tillämpas gentemot konsumenterna, eftersom dessa bestämmelser i slutändan skulle kunna gynna näringsidkarna genom att begränsa deras skyldighet att återbetala belopp som de felaktigt har uppburit på grundval av dessa villkor.
- 31 En sådan tolkning påverkas slutligen inte av domen av den 7 november 2019, Kanyeba m.fl. (C-349/18–C-351/18, EU:C:2019:936), som den hänskjutande domstolen har hänvisat till.
- 32 Det räcker nämligen att erinra om att domstolen, i punkt 73 i den domen, angav att frågan om kvalificeringen av de faktiska omständigheterna med avseende på ansvar utanför avtalsförhållanden inte omfattas av direktiv 93/13, utan av nationell rätt. I förevarande mål framgår det emellertid inte av beslutet om hänskjutande att det nationella målet rör utomobligatoriskt skadeståndsansvar, eftersom den hänskjutande domstolen vill få klarhet i huruvida det skydd som garanteras genom detta direktiv förblir tillämpligt vid den tidpunkt då beslutet att ogiltigförklara ett avtal som innehåller oskäliga villkor får sin verkan.
- 33 Mot bakgrund av det ovan anförda ska artikel 6.1 i direktiv 93/13 tolkas så, att om ett avtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare ogiltigförklaras på grund av att ett avtalsvillkoret är oskäligt, ankommer det på medlemsstaterna att i nationell rätt reglera verkningarna av denna ogiltigförklaring, med iakttagande av det skydd som detta direktiv ger konsumenten, särskilt genom att säkerställa att det är möjligt att återställa konsumentens rättsliga och faktiska situation såsom den skulle ha varit om det oskäliga villkoret inte hade förelagat.

Den andra frågan

- 34 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6.1 och artikel 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den nationella domstolen på eget initiativ kan pröva den ekonomiska situationen för en konsument som har ansökt om ogiltigförklaring av det avtal som binder denne till en näringsidkare på grund av att det föreligger ett oskäligt villkor utan vilket avtalet rättsligt sett inte kan bestå, och att den nationella domstolen kan avslå konsumentens begäran när en ogiltigförklaring av avtalet kan medföra mycket negativa konsekvenser för konsumenten.
- 35 För det första har domstolen slagit fast att såväl ordalydelsen i artikel 6.1 i direktiv 93/13 som kraven på rättssäkerhet för ekonomisk verksamhet talar för en objektiv tolkning av denna bestämmelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 april 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 56).
- 36 Enligt artikel 7.1 i direktivet ska medlemsstaterna se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.
- 37 Domstolen erinrar för det andra om att det skyddssystem som införts genom direktiv 93/13 grundar sig på tanken att konsumenten intar en underlägsen ställning i förhållande till näringsidkaren i fråga om såväl förhandlingsförmåga som informationsnivå, vilket får till följd att konsumenten måste godta villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll (dom av den 7 december 2017, Banco Santander, C-598/15, EU:C:2017:945, punkt 36 och där angiven rättspraxis).
- 38 Detta skyddssystem är emellertid inte tillämpligt om konsumenten motsätter sig det. Konsumenten kan, efter att ha underrättats av den nationella domstolen, välja att inte göra gällande att ett villkor är oskäligt och icke bindande, och därmed ge ett fritt och informerat samtycke till det aktuella villkoret (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 april 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 95).
- 39 För att konsumenten ska kunna ge sitt fria och informerade samtycke ankommer det på den nationella domstolen att, inom ramen för nationella processregler och med hänsyn till skälighetsprincipen i tvistemål, på ett objektivt och uttömmande sätt ange de rättsliga följder som en ogiltigförklaring av det oskäliga villkoret kan medföra, och detta oberoende av om de företräds av ett professionellt ombud eller ej (dom av den 29 april 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 97).
- 40 En sådan upplysning är särskilt viktig när den omständigheten att det oskäliga villkoret inte tillämpas kan leda till att hela avtalet blir ogiltigt och konsumenten eventuellt kan bli föremål för krav på återbetalning (dom av den 29 april 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 98).
- 41 Domstolen har emellertid slagit fast att konsumentens uttryckliga vilja i detta avseende är avgörande vid bedömningen av de konsekvenserna som uppstår för konsumentens situation när ett avtal ogiltigförklaras i dess helhet (dom av den 3 oktober 2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, punkt 56).
- 42 I förevarande fall framgår det av beslutet om hänskjutande att sökandena i det nationella målet har yrkat att det låneavtal som de har ingått med X ska ogiltigförklaras.

- 43 Om den hänskjutande domstolen på ett objektivt och uttömmande sätt har informerat konsumenterna om de rättsliga följderna och de mycket skadliga ekonomiska följder som en ogiltigförklaring av avtalet kan få för dem, så kan den följaktligen inte motsätta sig att de avstår från det skydd som direktivet ger dem, efter att ha noterat deras vilja att avtalet ska ogiltigförklaras.
- 44 Mot bakgrund av den rättspraxis som domstolen har erinrat om i punkterna 38–41 ovan, kan det syfte att skydda konsumenterna som eftersträvas genom direktiv 93/13 inte ge den nationella domstolen rätt att, utan att ha tilldelats sådana befogenheter i nationell rätt, på eget initiativ pröva den ekonomiska situationen för en konsument som har ansökt om ogiltigförklaring av det avtal som binder denne till en näringsidkare för att avgöra om ett sådant ogiltigförklarande kan utsätta konsumenten för särskilt skadliga följder.
- 45 Mot bakgrund av det ovan anförda ska artikel 6.1 och artikel 7.1 i direktiv 93/13 tolkas så, att de utgör hinder för att den nationella domstolen, utan att ha tilldelats sådana befogenheter i nationell rätt, på eget initiativ prövar den ekonomiska situationen för en konsument som har ansökt om ogiltigförklaring av det avtal som binder denne till en näringsidkare på grund av att det föreligger ett oskäligt villkor utan vilket avtalet rättsligt sett inte kan bestå, även om detta ogiltigförklarande kan utsätta konsumenten för särskilt skadliga följder, och att de utgör hinder för att den nationella domstolen vägrar att förklara ett sådant avtal ogiltigt, trots att konsumenten uttryckligen har begärt det efter att objektivt och uttömmande ha informerats om de rättsliga följderna samt om de särskilt skadliga ekonomiska följder som ogiltigförklaringen kan få för densamme.

Den tredje frågan

Huruvida tolkningsfrågan kan tas upp till prövning

- 46 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6.1 i direktiv 93/13 tolkas så, att den utgör hinder för att en nationell domstol, efter att ha konstaterat att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument är oskäligt, avhjälper de luckor i avtalet som har uppkommit genom att det oskäligen villkoret i avtalet har undanröjts genom att tillämpa en bestämmelse i nationell rätt som inte utgör en dispositiv bestämmelse.
- 47 Europeiska kommissionen har uttryckt tvivel om huruvida denna fråga kan tas upp till prövning, eftersom den är hypotetisk. Om domstolen skulle finna att en ogiltigförklaring av ett oskäligt villkor medför att avtalet mellan en näringsidkare och en konsument blir ogiltigt, så är den nationella domstolen nämligen skyldig att, på ett objektivt och uttömmande sätt, informera konsumenten om de rättsliga och faktiska följderna av denna ogiltigförklaring, utan att på eget initiativ kunna pröva den ekonomiska situationen för den konsument som har begärt detta och därmed motsätta sig konsumentens önskan att avtalet ska ogiltigförklaras. Kommissionen menar därför att det saknas anledning att besvara den tredje frågan. Det framgår dessutom av beslutet om hänskjutande att konsumenten i förekommande fall har samtyckt till att avtalet ogiltigförklaras i sin helhet.
- 48 Det framgår i detta hänseende av EU-domstolens fasta praxis att en begäran om förhandsavgörande syftar till att bidra till den faktiska lösningen av en tvist som rör unionsrätten och inte till att uttala sig om allmänna eller hypotetiska frågor (dom av den 31 maj 2018, Confetra m.fl., C-259/16 och C-260/16, EU:C:2018:370, punkt 63 och där angiven rättspraxis).

- 49 Även om det framgår av beslutet om hänskjutande att konsumenterna i det nationella målet har samtyckt till att avtalet ogiltigförklaras, så är det oklart huruvida detta samtycke har getts efter det att de, på ett objektivt och uttömmande sätt, har informerats om de rättsliga följderna därav samt om de mycket skadliga ekonomiska konsekvenser som en ogiltigförklaring kan få för dem.
- 50 Eftersom den hänskjutande domstolen ännu inte har prövat yrkandet om ogiltigförklaring av avtalet, bland annat på grund av frågor om omfattningen av den information som den bör ge konsumenterna, kan det inte anses vara en hypotetisk fråga huruvida den hänskjutande domstolen, för det fall att en sådan ogiltigförklaring inte skulle meddelas, kan avhjälpa de luckor i avtalet som har uppkommit genom att det oskäligen villkoret i avtalet har upphävts genom att tillämpa en bestämmelse i nationell rätt som inte utgör en dispositiv bestämmelse.
- 51 Den fjärde frågan kan därför tas upp till prövning.

Prövning i sak

- 52 Det ankommer enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 på den nationella domstolen att underlåta att tillämpa oskäligen avtalsvillkor så att villkoren inte får några bindande verkningar för konsumenten, om inte konsumenten motsätter sig detta. Avtalet ska dock i princip bestå, utan att det görs andra ändringar än vad som följer av att de oskäligen villkoren ogiltigförklaras, i den mån det är juridiskt möjligt enligt nationell rätt att avtalet består på detta sätt (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 29 och där angiven rättspraxis).
- 53 När en nationell domstol ogiltigförklarar ett oskäligt villkor i ett avtal som har ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument, kan den följaktligen inte komplettera avtalet genom att ändra innehållet i detta villkor (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 30 och där angiven rättspraxis).
- 54 Om en nationell domstol fick ändra innehållet i oskäligen villkor i ett sådant avtal kunde detta nämligen äventyra möjligheten att uppfylla det långsiktiga syftet med artikel 7 i direktiv 93/13. En sådan befogenhet skulle nämligen motverka den avskräckande effekt det har på näringsidkarna att sådana oskäligen villkor helt enkelt inte tillämpas gentemot konsumenterna, eftersom näringsidkarna skulle vara benägna att använda villkoren med vetskapen att även om villkoren skulle ogiltigförklaras, så kan den nationella domstolen utfylla avtalet i nödvändig utsträckning på ett sådant sätt att näringsidkarnas intressen tillvaratas (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 31 och där angiven rättspraxis).
- 55 Däremot har domstolen redan slagit fast att artikel 6.1 i direktiv 93/13, i en situation där ett avtal som har ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument inte kan bestå efter det att ett oskäligt villkor har undanröjts, inte utgör hinder för att den nationella domstolen, med tillämpning av avtalsrättens principer, undanröjer det oskäligen villkoret och ersätter det med en utfyllnadsregel i nationell rätt i situationer då en ogiltigförklaring av ett oskäligt avtalsvillkor skulle tvinga den nationella domstolen att ogiltigförklara avtalet i dess helhet, och konsumenten därmed skulle drabbas av mycket negativa konsekvenser, så att den sistnämnda skulle bestraffas (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 32 och där angiven rättspraxis).
- 56 Domstolen har även slagit fast att artikel 6.1 i direktiv 93/13 utgör hinder för att luckor i ett avtal, som har uppstått till följd av att oskäligen villkor i avtalet undanröjts, avhjälps genom att tillämpa allmängiltiga nationella bestämmelser, som inte har varit föremål för någon specifik utvärdering från lagstiftarens sida i syfte att fastställa en jämvikt mellan alla parternas rättigheter och

skyldigheter och som därför inte omfattas av presumtionen att de inte är oskäligen, enligt vilka de verkningar som anges i en rättsakt ska utfyllas med de verkningar som följer av principen om skälighet eller sedvana, vilka varken utgör dispositiva bestämmelser eller bestämmelser som är tillämpliga om avtalsparterna kommit överens om detta (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 35 och där angiven rättspraxis).

- 57 I förevarande fall har den hänskjutande domstolen angett att de nationella bestämmelser som den avser att tillämpa inte utgör dispositiva bestämmelser, i den mening som avses i domstolens ovannämnda praxis. Med hänsyn till att det aktuella låneavtalet i det nationella målet inte kan bestå utan de upphävda villkoren, att det inte finns några dispositiva bestämmelser i nationell rätt och att en ogiltigförklaring av avtalet skulle vara särskilt skadlig för konsumenterna, är den hänskjutande domstolen osäker på vilket av syftena med direktiv 93/13 som den bör prioritera, i valet mellan att antingen skydda konsumenterna mot de mycket skadliga följder som de kan få av att avtalet ogiltigförklaras eller avskräcka näringsidkare från att använda oskäligen avtalsvillkor.
- 58 Domstolen har redan, mot bakgrund av denna fråga, slagit fast att direktiv 93/13 inte syftar till att förordna enhetliga lösningar när det gäller följderna av att ett avtalsvillkor befunnits vara oskäligt. Eftersom oskäligen villkor enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 inte kan vara bindande för konsumenten, har dessa syften, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet och på nationell rätt, kunnat uppnås helt enkelt genom att det oskäligen villkoret inte tillämpas gentemot konsumenten eller, om avtalet inte hade kunnat bestå utan det, genom att det oskäligen villkoret ersätts av dispositiva bestämmelser i nationell rätt (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 39).
- 59 Domstolen erinrade emellertid, i punkt 40 i samma dom, om att följderna av att ett avtalsvillkor fastställs vara oskäligt inte är uttömmande.
- 60 Om den nationella domstolen skulle finna att det aktuella låneavtalet rättsligt sett inte kan bestå enligt avtalsrätten efter det att de oskäligen villkoren i fråga har undanröjts och det inte finns någon dispositiv bestämmelse i nationell rätt eller någon bestämmelse som i enlighet med parternas överenskommelse är tillämplig på avtalet och som kan ersätta dessa bestämmelser, gör EU-domstolen följande bedömning. Om konsumenten inte har uttryckt en vilja att behålla de oskäligen villkoren, och en ogiltigförklaring av avtalet skulle medföra att konsumenten drabbas av särskilt skadliga följder, så fordrar den höga konsumentskyddsnivå som ska säkerställas enligt direktiv 93/13 att den nationella domstolen – för att återställa en verklig jämvikt mellan avtalsparternas ömsesidiga rättigheter och skyldigheter – med beaktande av nationell rätt i dess helhet vidtar alla nödvändiga åtgärder för att skydda konsumenten från de särskilt skadliga följder som ett upphävande av låneavtalet skulle kunna medföra, däribland att skulden till näringsidkaren omedelbart förfaller till betalning (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 41).
- 61 Under dessa omständigheter finns det inget som hindrar att den nationella domstolen exempelvis anmodar parterna att förhandla om hur räntesatsen ska beräknas, förutsatt att den fastställer ramen för dessa förhandlingar och förutsatt att dessa syftar till att uppnå en verklig jämvikt mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter, som bland annat tar hänsyn till det konsumentskyddssyfte som ligger till grund för direktiv 93/13 (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 42).

- 62 Såsom domstolen redan har erinrat om är den nationella domstolen nämligen skyldig att i möjligaste mån tillämpa sin nationella rätt på ett sådant sätt att alla de konsekvenser som enligt nationell rätt följer av att det aktuella villkoret befinns vara oskäligt beaktas i syfte att uppnå det resultat som eftersträvas med artikel 6.1 i direktivet, nämligen att säkerställa att det oskäliga villkoret inte är bindande för konsumenten. Detsamma gäller när det, då ett villkor konstaterats vara oskäligt, ska avgöras vad detta ska få för följder för att, i enlighet med direktivets syfte, möjligheten att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 43).
- 63 Den nationella domstolens behörighet kan emellertid inte gå utöver vad som är absolut nödvändigt för att återställa jämvikten i avtalsförhållandet mellan avtalsparterna och på så sätt skydda konsumenten från de särskilt skadliga följder som ett upphävande av det aktuella låneavtalet skulle kunna medföra. Om den nationella domstolen fritt kunde ändra eller jämka innehållet i oskäliga villkor, så skulle nämligen en sådan befogenhet äventyra förverkligandet av alla de mål som avses i punkterna 24–26 i förevarande dom (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 44).
- 64 Mot bakgrund av det ovan anförda ska artikel 6.1 i direktiv 93/13 tolkas så, att den utgör hinder för att en nationell domstol, efter att ha konstaterat att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument är oskäligt, avhjälper de luckor i avtalet som har uppkommit genom att det oskäliga villkoret i avtalet har undanröjts genom att tillämpa en bestämmelse i nationell rätt som inte utgör en dispositiv bestämmelse. Det ankommer emellertid på den nationella domstolen att, med beaktande av nationell rätt i dess helhet, vidta alla nödvändiga åtgärder för att skydda konsumenten från de särskilt skadliga följder som ett upphävande av låneavtalet skulle kunna medföra för denne.

Rättegångskostnader

- 65 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (sjätte avdelningen) följande:

1) Artikel 6.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal

ska tolkas enligt följande:

Om ett avtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare ogiltigförklaras på grund av att ett av avtalsvillkoren är oskäligt, ankommer det på medlemsstaterna att i nationell rätt reglera verkningarna av denna ogiltigförklaring, med iakttagande av det skydd som detta direktiv ger konsumenten, särskilt genom att säkerställa att det är möjligt att återställa konsumentens rättsliga och faktiska situation såsom den skulle ha varit om det oskäliga villkoret inte hade förelegat.

2) Artikel 6.1 och artikel 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas enligt följande:

De utgör hinder för att den nationella domstolen, utan att ha tilldelats sådana befogenheter i nationell rätt, på eget initiativ prövar den ekonomiska situationen för en konsument som har ansökt om ogiltigförklaring av det avtal som binder denne till en näringsidkare på grund av att det föreligger ett oskäligt villkor utan vilket avtalet rättsligt sett inte kan bestå, även om detta ogiltigförklarande kan utsätta konsumenten för särskilt skadliga följder, och de utgör hinder för att den nationella domstolen vägrar att förklara ett sådant avtal ogiltigt, trots att konsumenten uttryckligen har begärt det efter att objektivt och uttömmande ha informerats om de rättsliga följderna samt om de särskilt skadliga ekonomiska följder som ogiltigförklaringen kan få för densamme.

3) Artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas enligt följande:

Den utgör hinder för att en nationell domstol, efter att ha konstaterat att ett villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument är oskäligt, avhjälp de luckor i avtalet som har uppkommit genom att det oskäligen villkoret i avtalet har undanröjts genom att tillämpa en bestämmelse i nationell rätt som inte utgör en dispositiv bestämmelse. Det ankommer emellertid på den nationella domstolen att, med beaktande av nationell rätt i dess helhet, vidta alla nödvändiga åtgärder för att skydda konsumenten från de särskilt skadliga följder som ett upphävande av låneavtalet skulle kunna medföra för denne.

Underskrifter